

Mit tehetünk, mit tegyünk a 300 éves magyar sajtó megismertetéséért?

Kocsy Anikó

Nagy kihívás előtt áll a magyar könyvtáros társadalom. E kihívást Magyarország európai integrációjának közelsége jelenti, hiszen történelmünk és kultúránk megismertetése annak igen fontos eleme. Mindannyiunk célja az lehet, hogy közelgő – és itt idézni szeretném Markó Péternek, Vas Megye Közgyűlése elnökének szavait a Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjéből: „... európai létünk eufóriájában se feledkezzünk el sajátos, csak ránk jellemző és csak általunk létező értékeinkről. A globalizáció nemcsak a lehetőségek, hanem az elszemélytelenedés, uniformizálódás tendenciáját is magában hordja. El kell fogadnunk mindazt, ami megkönnyíti létünket ezen a földrészen: közös nyelvet, de úgy, hogy teljes pompájában megőrizzük a magunkét, európai kultúrát, úgy, hogy megmutatjuk Európának magyarságunkat... Talán soha nem volt még akkora szükség önmagunk meghatározására, mint ma. Ez pedig csak sajtó szellemi értékeink, magyar voltunk tudatosításán keresztül lehetséges.”¹

Az időszaki kiadványok, e szellemi értékeknek egyik legfontosabb hordozói, közvetítői, tárolói, ezért a nemzeti örökség felbecsülhetetlen értékű részét képezik. Sajnos Magyarország ezen öröksége mindmáig összegezetlen, feltáratlan, éppen ezért a mai társadalmi igényeket, elvárásokat nem tudja megfelelően kielégíteni, és így igazán közkinccsé sem válhat. Márpedig a hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztésének fő célkitűzése: „a »tájékozott ország«, azaz az információhoz hozzáférő állampolgárok országának megvalósítása”²

Valamennyien tudjuk – csak talán még nem gondoltunk rá, hogy 2005. június 6-án lesz 300 éve annak, hogy az első magyarországi hírlap, a *Mercurius Hungaricus*, majd *Mercurius Veridicus ex Hungaria*, közismert nevén a *Magyar Mercurius* megjelent. Az újság alapötlete gróf Esterházy Antal tábornagtól származott, aki Rákóczi Ferenchez írt, 1705. április 14-én kelt levelében felajánlotta az általa összeállított első számot, és sajtó magát fő-

szerkesztői minőségben. Rákóczi örömmel vette ezt a felvetést, hiszen maga is nagy súlyt helyezett a külföldi közvélemény mindenkori tájékoztatására, miáltal elsősorban széles támogatást remélt a magyarok szabadságharcához. Ugyanakkor Rákóczi számára fontos volt a belföldi tájékoztatás is, ezért, azonnal felkarolta Esterházy javaslatát. Meglátta benne azt a hatalmas erőt, amelyet a sajtó jelent, elsősorban publicitásával és periodicitásával.³ A Magyar Mercurius példája mutatja, hogy egy nemzet életében milyen fontos szerepet játszanak a hírlapok, milyen fontos részei kulturális örökségének. Megjelenése után a magyar sajtó gyors kibontakozásnak indult. A reformkorban már több tucat, a kiegyezést követő években már több száz, a XX. század elején már másfélezer körül mozgott a periodikumok száma, a század végére pedig a kétezret is meghaladta. Ma kb. 5-6 ezerre tehető az élő periodikumok száma. Sajnos azonban ez a gazdag hírlap és folyóirat örökség részben még ismeretlen. Magyarország sajtótermékeinek teljes körű számbavétele mindmáig elmaradt. Pedig, mint tudjuk, az újság, a hírlap a lehető legmúlékonyabb irodalmi műfaj. „*Semmi sem olyan régi, mint a tegnapi újság*” – állítja egy jól ismert mondás. „*Múlékony a tartalma és mulékony az anyaga, de ez a mulékony tartalom egy idő után feltámad sírjából, új életre kel és felragyogó fénye bevilágítja a múltat. Mert semmi sem idézi fel olyan hűen a múltat, mint egy régi-régi újság – ha fennmarad!*”⁴

Ha fennmarad! Mert ez az a dokumentum műfaj, amellyel kapcsolatban minden perc végzetes, amit fennmaradása, (megőrzése és feltárása) érdekében elmulasztunk! Egy valamennyi korszakra és címre kiterjedő, a történeti Magyarország mindenkori határainak figyelembe vételével készült sajtóbibliográfia a társadalmi, gazdasági, politikai, történeti és sajtótörténeti stb. kutatómunka nélkülözhetetlen bázisa. Talán éppen ennek hiánya az egyik oka annak, hogy dőcögve halad a sajtótörténeti kutatómunka és a magyar sajtótörténet mindmáig legfon-

tosabb és legteljesebb, több kötetes kézikönyve⁵ az 1892. tárgyévvel befejeződött, pedig egy-egy újság létrejöttének körülményei legalább olyan kalandosak és érdekesek, mint maguk az újságok. Természetesen tanulmányok, bibliográfiák, repertóriummok formájában, fel-felbukkan egy-egy korszak, téma, vagy lap története, ám Magyarország sajtójáról mindeztidáig nem készült teljes és részletes összefoglaló mű, de retrospektív sajtóbibliográfia sem! Ez utóbbi mielőbbi elkészítése a könyvtáros társadalom fontos feladata. A közvetlen szakmai érdekeken túl, ezzel a sajtótörténet terén is fel tudjuk mutatni nemzeti kulturális örökségünk gazdagságát és értékeit, amely semmivel sem marad el Európa más országaihoz mérten.

Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az antikvár aukciókon olykor-olykor felbukkanó folyóirat- vagy hírlap példányok milyen hatalmas összegért kelnek el. A gyűjtők számára közel olyan értéket képviselnek a régi folyóirat évfolyamok, mint a könyvek. A *Tudományos Gyűjtemény* 75 darabjának kikiáltási ára például nemrég 200.000 Ft volt a Honterus Antikvárium 45. aukcióján 2000. decemberében. Ugyanakkor az Arkanum 5. aukcióján 2000. december 12-én a *Nyugat* majdnem teljes sorozatát 800.000 forintért kínálták.⁶

Ezeket csak példaként említettem és csak azért, hogy egyben rávilágítsak arra, hogy a magángyűjtők figyelmét sem kerülik el a régi sajtótermékek, sőt akár divattá is válik ezek gyűjtése. Ha ez valóban bekövetkezik – vagy már be is következett – akkor ez bizony veszélyes lehet közgyűjteményeinkre nézve is. És most nem is annyira, a jogtalan eltulajdonításra gondolok, hanem arra, hogy anyagi eszközök, valamint a szakirodalmi források hiányában, hátrányos helyzetbe kerülhetünk, ha nem biztosítjuk idejében, hogy lehetőleg minden valamikor megjelent lapról tudjunk, és ha lehetséges, legalább egyetlen példány megőrződjön valamely közgyűjteményünkben. Ez pedig alátámasztja azt az igényünket, hogy számba vegyük értékeinket.

Az időszaki kiadványok számbavétele a retrospektív sajtóbibliográfia. A hazai hírlapbibliográfia-készítés története – valamennyien tudjuk – *id. Szinnyei József* nevével kezdődött. Igaz ugyan, hogy próbálkozások már őt megelőzően is történtek, de ezek bizonyos kizáró szempontok figyelembe vételével, nem törekedtek a teljességre. Szinnyei József már korán felismerte, hogy a hírlapok és folyóiratok országos számbavétele milyen rendkívüli fontossággal bír. A *Vasárnapi Újság*ban, majd a *Magyar Könyvszemlében* megjelenő, retrospektív- és kurrens bibliográfiája ma is egyik fontos „segédkönyve” a sajtótörténeti munkának.

Példáját többen követték, mindenekelőtt *Kereszty István*, aki Szinnyeitől vette át a stafétabotot a *Magyar Könyvszemlében*. De azóta is sok-sok szorgos munkával elkészült némely korszakra, vagy területre a várva-várt összeállítás. Mindig akadtak Szinnyei Józsefhez hasonló „gőzhangyák” – ahogy kortárs szakmai körökben nagy elődünket nevezték. Aki valaha megpróbálkozott periodikus anyag retrospektív feltárással, az tudja, milyen határtalan szorgalmat, kitartást és elkötelezettséget igénylő vállalkozás volt például *Busa Margit*é, amikor először az 1705–1849-ig⁷, majd 1850–1867-ig⁸ terjedő időszak sajtóját összegezte.

Magam is kezdettől fogva részese lehetek egy ilyen munkának, amely a sajtótörténet egy fehér foltját igyekszik hosszú évek óta betölteni. A két világháború közötti időszakról ugyanis még semmiféle bibliográfia, vagy címjegyzék sem áll rendelkezésre, tekintettel a hatalmas – szinte a maihoz hasonlóan bő – sajtótermésre és az országhatárok többszöri változása okozta nehézségekre. A már majdnem kész bibliográfia szerkesztője *Ferenczy Endréné*.

Amint az *Bényei Miklós* előadásából kiderült és *Lakatos Éva* nemrég a *Magyar Média* hasábjain megjelent összeállításából⁹ is kiviláglik, a magyar sajtóbibliográfiák sorában évkörökben, években is akadnak feltáratlan „fehér foltok”, de a meglevők leírásai is egyenetlenek és hiányosak, sok közülük alig

több mint pusztán címjegyzék. A leírt kiadványok köre sem igazán teljes. Miért?

A felsorolt bibliográfiák nagy részének forrása – a még mindig legteljesebb gyűjtemény – a nemzeti könyvtár periodika állománya. De sok megyei bibliográfia is – saját helytörténeti gyűjteményén túl – az Országos Széchényi Könyvtár állományából készítette összeállítását, gondolván, hogy a kötelepéldány szolgáltatás jóvoltából ez a gyűjtemény őrzi az ország valamennyi, vagy legtöbb periodikumát. Az egybevetések azonban azt mutatják, hogy az egyes könyvtárak állománya – beleértve a nemzeti-, a nagy országos-, az egyetemi-, a megyei-, városi-, községi könyvtárakat, sőt az egyházi és egyéb gyűjteményeket is – meglehetősen hiányosak, ugyanakkor gyakran kiegészítik, kiegészíthetik egymást. Azt azonban tapasztalatból tudjuk, hogy a helytörténeti munkák során sok olyan kiadványra is fény derül, amelyet valamilyen terjesztési, anyagi, vagy egyéb okból nem szolgáltatnak, nem szolgáltatnak be a nemzeti könyvtárba, de kisebb gyűjtemények megőrizték, megőrzik. Ma különösen mutatkozik némi remény erre, hiszen a kisebb közösségek jobban figyelni tudnak értékeikre, nagyobb az összetartás és a gyűjtés által az összetartozás élménye is.

A mi feladatunk, hogy ennek fontosságára – a lehető legtágabb körben és valamennyi lehető fórumon – felhívjuk a figyelmet. Ha mi nem tesszük ezt, senki sem teszi helyettünk. Mindent el kell követnünk, hogy elsősorban a nemzeti könyvtár, másodsorban a „kis nemzeti könyvtárak” – a megyei könyvtárak gyűjteménye minél teljesebbé váljon. Én biztos vagyok abban, hogy Önök mindent el is követnek, hogy a nagyobb és kisebb régiók vonatkozásában a gyűjteményük mind teljesebb legyen. Ám ezt a gyűjteményt minél tágabb körben közkinccsé, ismertté és elérhetővé is kell tenni. Erre szolgálnak a sajtóbibliográfiák, katalógusok, bibliográfiai- és leltérelhely adatbázisok. Célszerű lenne az effajta mun-

kálatokat valamelyest összehangolni. Ennek igénye már többször és több helyen felvetődött.

Mint az sokunk számára ismeretes, korábban, az 1970-es évek elején komoly tervek születtek a megyei bibliográfiák és az egyes korszakos bibliográfiák fehér foltjainak eltüntetésére. Akkor *Páldy Róbert*, a *Könyvtáros* főszerkesztője vetette fel a kérdést. 1974-ben egy kétnapos konferenciát is tartottak Szegeden, az Országos Széchényi Könyvtár, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Petőfi Irodalmi Múzeum és a megyei könyvtárak szakembereinek részvételével¹⁰. A küldöttek akkor az 1957–1974 között megjelent 9 bibliográfia elemzésével vitatták meg a helyismereti bibliográfiák egységesítésének kérdéseit, tájékoztató szerepüket, adatfelvételi módszereiket és szerkesztési, kiadási technikájukat. Az elkövetkezendőkre ajánlásokat fogalmaztak meg, ami némiképpen valóban felgyorsította a bibliográfiai munkálatokat. Akkor a helytörténeti mozgalmak és kutatások is sürgető igénnyel léptek fel ez irányban. Ma azonban már a fent említett – egyéb szempontokat is számításba kell vennünk.

Legutoljára 2000 áprilisában, az Országos Széchényi Könyvtárban szerveződött „virtuális hírlapkönyvtár” alakuló ülésén vetette fel *Kenyéri Kornélia* – a Pázmány Péter Katolikus Egyetem könyvtárosa – hogy milyen jó lenne a megyei sajtóbibliográfiákat egy közös CD-ROM-on megjelentetni¹¹. A gondolat nagyon jó, problémát csupán az jelent, hogy a megyei sajtóbibliográfiák zöme elég régen készült, ezért évhatáraik és a szerkezetük is meglehetősen különböző.

A Somogy és Veszprém megyei például 1957-ben, a Komárom megyei 1962-ben, Borsod-Abaúj-Zemplén- és Vas megyei 1964-ben, a Fejér megyei 1965-ben, a Szabolcs-Szatmár megyei 1969-ben, a Heves megyei 1972-ben, a Hajdú-Bihar megyei 1973-ban, a Békés- és a Csongrád megyei 1974-ben, a Szolnok megyei 1976-ban, a Pest megyei 1977-ben (kiegészítve 1991-ben), a Zala me-

gyei 1978-ban, a Nógrád megyei 1979-ben, a Tolna megyei 1980-ban, a Bács-Kiskun megyei 1986-ban, a Baranya megyei 1992-ben, a Győr-Moson-Sopron megyei pedig most, 2001-ben jelent meg. Jó lenne ha legalább évkörükben kiegészíthetők lennének mondjuk 2000-ig, illetve folyamatosan. Ám az adatok kiegészítése, újbóli ellenőrzése valamely egységes elvek alapján – már-már utópisztikus vágyálom. Ennek esélyeiről Önök bizonyára többet tudnak.

A módszerekről azonban lenne néhány megjegyzésem.

- ☒ Sokan félnek például az átfedésektől. Úgy gondolom, nem olyan nagy baj, ha egy-egy kiadványt több megye is magáénak vall! Ez, a határok és székhelyek változása, a közreműködők költözködése stb. miatt amúgy is elkerülhetetlen.
- ☒ Nem egységes a tipológiai hovatartozások eldöntésének szemlélete sem. Ezt alaposan megkavarta az 1970-es években bekövetkezett nemzetközi szemléletváltás és az ISDS is. Útmutatásai szerint minden periodikumnak számít, ami a periodikusság igényével jelenik meg, akármilyen hosszú legyen is, a számok megjelenése között eltelt időszak¹². Ez további kérdéseket is felvet, amelyekben jó lenne megállapodni.
- ☒ Úgy hiszem nem kell félni attól sem, hogy a környezetünk igényeihez és saját lehetőségeinkhez mérten határozzuk meg az egyes tételek adatmezőinek számát, és a feltárt adatok körét. Történhet ez a szabványban meghatározott minimális adatokkal, de történhet úgy is, hogy például feltüntetik a lap valamennyi közreműködőjét részletesen, a szerkesztőség tagjaitól a nyomda vezetőjéig, amennyiben úgy ítélik, hogy ezzel a kutatókat szolgálják. A lap történetére vonatkozó megjegyzések meg egyenesen olvasmányosabbá tehetik a mégoly száraz bibliográfiát is!

Mindezt csak példaként említettem, és csak a megyei bibliográfiákra igazak. Amennyiben azonban már egy közös CD-ROM-ról, vagy egy közös adatbázisról van szó, akkor azért ezekben a kérdésekben szükséges némi konszenzus megteremtése.

Kétségtelen, hogy egy retrospektív nemzeti sajtó-bibliográfia létrehozása elsősorban a nemzeti könyvtár feladata! Ám tisztában kell lennünk azzal, hogy ma már szinte reménytelen – és lehetetlen – hogy valaki, vagy valamely intézmény egymagában felvállalhatná – fel tudná vállalni. Ezt csak országos szakmai összefogással lehet megvalósítani.

A nemzeti könyvtárnak – mint a legnagyobb gyűjtemény gazdájának ebben vezető szerepet kell vállalnia, elsősorban saját állományának korszerű retrospektív feltárásával. Vonatkozik ez mindennek előtt az ún. „müncheni” állományra, amely a könyvtár legrégebbi és egyben legértékesebb lapjait foglalja magába. Jelenlegi szolgálati katalógusának lapjai sajnos nem nyújtanak megfelelő támpontot a retrospektív bibliográfiai munkálatok megalapozásához. Zömében a XIX. században, kisebb mértékben a XX. század elején megjelent 90%-ában magyar, illetve magyar vonatkozású kiadványok találhatóak itt. (Többek között a trianoni békeszerződés előtti Magyarország városainak hírlapjai, olyanok, mint az *Aradi Hírlap*, *Kolozsvári Friss Újság*, *Szepesi Lapok*, *Nagyszombati Hírlap*, *Szatmár, Székely Lapok* stb. De akadnak szép számmal közérdeklődésre számot tartó lapok is, mint a *Napkelet*, *Tarka Világ* és *Képes Regélő*, *Hazánk és a Külföld*, *Budapest* stb.)

Ugyancsak feltáratlan még – reméljük nem sokáig – a már említett, két világháború között eltelt időszak sajtójának az a része, amelyet a könyvtár korábban zárt anyagként tárolt és kezelt. Ezek korszerű feldolgozása, hozzáférhetővé tétele a kutatómunka forrásainak gazdagítása érdekében elengedhetetlen.

Az 1956-os forradalom sajtóját ugyanakkor már rekatalogizáltuk, így aztán a Győr-Moson-Sopron

megyei sajtóbibliográfia lektorálásakor volt alkalom szembesülni a nemzeti könyvtár állományi hiányaival is. Pedig az OSZK akkori dolgozói – élükön *Veredy Gyulával* – megható szakmaszeretetről és gondosságról tettek tanúságot felhívásukban, amely több korabeli lapban is megjelent. Ebben kérték az ország lakosságát, hogy gyűjtsék és küldjék be a nemzeti könyvtárba a forradalom eseményeivel kapcsolatos dokumentumaikat, hogy az események és élmények hitelesen fennmaradjanak a történetírók, valamint az egész nemzet számára¹³.

Az Országos Széchényi Könyvtár Periodika feldolgozó osztályán 1976 óta folyik komoly rekatalogizációs munka, elsősorban a még élő, vagy újraindult lapok feldolgozásával, majd a mindennapi használat, a mikrofilmzés, az állományvédelem szempontjainak figyelembe vételével¹⁴. Az így készülő formai feltárások komoly sajtótörténeti kutatómunkát reprezentálnak, mivel az egyes címléírások, a kiadványokból és kiadványokról megállapítható lehető legtöbb adatot tartalmazzák, az időszakonként bekövetkező változásaikkal együtt. A leírások szerves részét képezi a nemzeti könyvtár tulajdonában lévő példányok állományadatainak részletezése is.

Melyek ezek a regisztrált adatok?

Bibliográfiai adatok: Főcím, ágazati cím, párhuzamos cím, alcím; közreadó (szellemi közreműködő testület), megjelenési hely(ek), indulás-megszűnés, szünetelés; főszerkesztő, felelős szerkesztő, szerkesztő bizottsági elnök, szerkesztő(k); kiadó (anyagi közreműködő testület vagy személy); nyomda, nyomda hely; méret; *összefüggések, kapcsolatok*: társlap, főlap-melléklap, előbbi cím-utóbbi cím, előzmény-folytatás; megjegyzés (a lap egészére, történetére, egyes nagyobb időszakára vonatkozóan stb.).¹⁵

Mínt hogy ezeknek az adatoknak – magától értetődően – az időszakonként bekövetkező változásait is figyelemmel kísérjük, a katalóguscédulákról vá-

laszt kapunk például az olyan kérdésekre, hogy a lapot ki, mikor szerkesztette, és hogy egy bizonyos személy mettől-meddig volt a lap szerkesztője, stb. Érdekesek például a megjelenési helyek változásai is. Fontos történelmi események húzódnak a háttérben, mint a *Magyar Közlöny* esetében, amelynek első száma, 1945. január 4-én Debrecenben jelent meg, lévén, hogy ekkor a kormány Debrecenben ülésezett.

Természetesen figyelemmel kísérjük a lapok kapcsolatait, felderítjük előzményeiket, folytatásaikat, rokonságaikat is. Jelenleg a volt zárt anyag, a megszünt Kortörténeti Különgyűjtemény anyagának, a kivándorolt és az emigrációban élő magyarok lapjainak feldolgozását végezzük, meglehetősen nagy szakmai nehézségekkel. E szakmai nehézségeket elsősorban a szakirodalmi források hiánya, az állomány hiányos, esetenként rendkívül rossz fizikai állapota jelenti.

Az állományra, példányokra vonatkozó adatok a következők:

Év, évfolyam, kötet, szám; tartozékok (címlap, tartalomjegyzék, térkép, melléklet, tábla, különszám, stb.) Természetesen ezek hiánya is szerepel az állomány számbavételének leírásában, amennyiben feldolgozó (kutató) munkánk során ezek léteéről tudomást szerzünk a lapból vagy egyéb forrásokból.

Sajnálatos, hogy a tartozékok szám szerinti nyilvántartásától az utóbbi három évben már kénytelenek voltunk elállni, tekintettel a lapok és tartozékaik mennyiségi növekedésére és a katalogizáló személyzet, így a munkaórák számának csökkenésére.

Ám a kötelepéldányok jóvoltából, a rekatalogizálás során fény derülhet a sehol máskor, sehol másol nem regisztrált kiadás-változatokra variánsokra, utánnyomásokra stb. is. Nagyon sok lapról csak a szakértő szem és csak az utólagos összehasonlítás deríti ki, hogy más-más olvasóközönséget célozva, többféle változatban is megjelentek, mint például az *Új Idők*, a *Tolnai Világlapja* stb. Ezek az infor-

mációk a kutatás számára rendkívül hasznosak és egyedülállóak.

Sajnos azonban, a nagy gonddal és aprólékos munkával már elkészült mintegy 40.000 részletes leírás egyelőre a szolgálati katalógus „adatlapjainak” titka marad, hiszen az Országos Széchényi Könyvtárban most beindított új integrált számítógépes rendszernek periodika katalogizálási modulja még ismeretlen, ezért az ilyen nagy mennyiségű adat, ilyen sok szempontú rögzítésére még nincsen mód – kérdés, hogy lesz-e a közeljövőben?

Ám – kihasználva a rendszer egyéb lehetőségeit, a fent leírt rekatalogizáló – mondhatni sajtótörténeti kutatómunka folytatásaként, – reményeink szerint – létrehozható egy központi lelőhely-katalógus, amely megalapozná egy majdani magyar, országos, retrospektív sajtóbibliográfia létrejöttét. Azonban egy ilyen nagyarányú munkát ma már csak országos összefogással, és jelentős anyagi segítséggel lehet elvégezni. Éppen ezért e projektum is csupán ennek megalapozását tekintheti céljának úgy, hogy már ebben a kezdeti szakaszában is számol a szakma összefogásával, a „hírlapkönyvtáros” kollégák közreműködésével.

Miben állna ez az összefogás?

Mint a nemzeti könyvtár periodika feldolgozói a fel-tárás területén akarunk alapvető, több szempontból meghatározó és nélkülözhetetlen munkát elkezdeni. Majd a szakterületünkön dolgozókkal összefogva – országos szinten – létrehozni a társadalom- és egyéb tudományok számára nélkülözhetetlen, alapvető segédeszközt és az egész társadalomnak szükséges és hasznos, a továbbiakban közösen és folyamatosan építendő retrospektív magyar periodika bibliográfiai és lelőhely adatbázist. Tervezett munkánk felbecsülhetetlen értéket jelentene a kultúra és a tudomány számos területén, és mint ilyen mindezek alapkutatásának is tekinthető.

Úgy tervezzük, hogy kihasználva a nemzeti könyvtárban működő új integrált rendszer nyújtotta lehe-

tőségeket, elsőként a nemzeti könyvtár állományát rögzítenék adatbázisba, amelyet a Győr-Moson-Sopron megyei állománnyal egészítenék ki, a 2000. évvel bezárólag.

Miért éppen Győr-Moson-Sopron megye?

Mert úgy tűnik, hogy a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárnak és személy szerint *Horváth József*nek sikerült előnyt kovácsolnia a hátrányból, majdnem napra készre és így viszonylag könnyen felhasználhatóvá tennie gyűjtését.

A tapasztalatokról és az elért eredményekről összegző tanulmány készülne, amely alapul szolgál majd az elkövetkező nagyobb országos összefogásnak. Szeretnénk persze – mint már említettem –, ha valamennyi megyei könyvtár segítségünkre lenne ebben a rendkívül nagy horderejű munkában. Valamennyiük, mindannyiunk munkájára és lelkesedésére szükség van, hogy a produktum valamennyiünk hasznára válhasson. Meg kell találni a forrásokat, az anyagi és erkölcsi támogatókat – no és persze az elkötelezett bibliográfusokat. Remélem ebben nem lesz hiány. Előzetes tájékozódásaink reményt adnak arra, hogy a majdan létrehozandó lelőhely adatbázis kiegészíthető a többi megye könyvtáraiban ismert, és megtalálható folyóirat és hírlapanyag állományával.

Mi várható ettől az adatbázistól?

- összegzés,
- reprezentálás,
- egységes szerkezet,
- egységes kereső felület,
- az elektronikus lehetőségek kihasználásával tetszőleges és gyors hozzáférés.

Mindez természetesen minden ezzel együtt járó egyéb előnyt is magában foglalna, gondolok itt a kutatások megkönnyítésére, az állományvédelemre, a kapcsolatok és az egyes lehetséges címváltozatok megjelenítésére és a rekordok összekapcsolására stb.

A tervezett adatbázis természetesen csupán arra vállalkozhat, hogy egy rendszerbe foglalja azokat a rekordokat, amelyek a lapok azonosításához nélkülözhetetlen minimális adatokat tartalmaznak, valamint az egyes lelőhelyeken a meglévő állományt, évfolyamok szintjéig.

Nem helyettesítene egy országos retrospektív bibliográfiát, vagy bibliográfiai adatbázist, de a megyei bibliográfiák kiegészítését, bővítését sem válthatja ki. Ezeket – amennyiben erre az illető régióban igény és lehetőség mutatkozik – el kell végezni, akár a most megjelent bibliográfiához hasonló gazdag adattartalommal, akár a bibliográfiai szabvány¹⁶ által meghatározott minimális adatokkal. Ennek eldöntése „régio-specifikus”. Függvénye a kutatók igényeinek és a helyi lehetőségeknek.

Mi csupán azt szeretnénk, ha számba vehetővé, és mindenki számára hozzáférhetővé válna az a hatalmas kulturális örökség, amit a 300 éves magyar sajtó jelent.

Elsőként tehát az Országos Széchényi Könyvtár Periodika feldolgozó osztály, katalógizáló csoport-, és a Nemzeti Periodika Adatbázis munkatársai, valamint más felkért szakemberek által alakított munkacsoport vállalná a nemzeti könyvtár legrégebbi anyagának rekatalógizálását, majd az így készülő, és a korábbi rekatalógizálások eredményeként létrejött adatlapok tartalmának adatbázisban való rögzítését, gondozását. A lelőhely adatbázis építéséhez a könyvtár új integrált rendszerét, a most indult AMICUS programot kívánjuk felhasználni. Ennek központi katalógus nézete módot ad arra, hogy a jelenlegi Nemzeti Periodika Adatbázis mintájára megjelenítsük, az integráció pedig arra, hogy napra készen közzé tegyünk munkánk produktumait.

A bibliográfiai leírások mindig, a mindenkori első számról készülnek, tehát annak a könyvtárnak az állományáról, ahol az egyáltalán-, vagy a legkorábbi példány fellelhető, az ott munkálkodó bibliográfus kolléga leírásának felhasználásával. Ehhez szükségünk lesz az Önök állandó és szíves közre-

működésére, mind a tervezés, szervezés, mind a tényleges címléírasi munkában.

Merész ez a terv? Igen! Ám munkatársaimmal – és reményeim szerint most már Önökkel is – úgy érezzük, hogy valamikor, valakiknek el kell kezdenie! A 300 év, amelyet a magyar sajtó megtett idáig már önmagában indok erre! Meglehet, hogy jó időben szólunk erről, hiszen talán akadnak pályázatok, célösszegek az évfordulóra való tekintettel is, de a bevezetőben említett Európai Unió csatlakozásunkkal kapcsolatban is. Csakhogy a társadalom figyelmé szétzórta és túlterhelte, nem terjedhet ki mindenre, ezért a mi feladatunk, hogy felhívjuk a figyelmet szakmánk problémáira, hiányosságaira. Éppen ezért, az Országos Széchényi Könyvtár Periodika feldolgozó osztályának katalogizáló munkacsoportja pályázatot nyújtott be az Oktatási Minisztérium Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programjához kapcsolódóan, a rekatalogizálási munkálatok felgyorsítására és a fent vázolt országos leőhely adatbázis építésének megkezdésére. Kedvezőtlen döntés, vagy a későbbiekben, a további kísérletek során lehetséges kudarcok esetén is, úgy gondoljuk, nem haszontalan a figyelem állandó ébrentartása, annál is inkább, mert közben az élet nem áll meg, a munkák folynak, csak megfelelő feltételek hiányában reménytelenül lassan.

Jegyzetek

1. Markó Péter: „... Egyre-egyre drágább lesz a múlt.” In: A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője 2000. 30.évf. 1.[sz.] 40.p.
2. Skaliczki Judit: A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének tematikai koncepciója. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztató 1999. 46.évf. 1. [sz.] 3-6.p.
3. Benda Kálmán: Bevezető. In: Mercurius Veridicus 1705-1710. Az első hazai hírlap hasonmás kiadása Kenéz Jenő fordításával, – bevezetőjével. [Bp.], Magyar Helikon, 1979. 141 p. (Bibliotheca Historica)
4. Somkuti Gabriella: Volt egyszer egy hírlaptár... In: OSZK Híradó 1998. 41. évf. 3-4.sz. 39.p.
5. A magyar sajtó története. 1. köt. 1705-1848. Szerk. Kókay György. Budapest, 1979. Akadémiai K.; A magyar sajtó története. 2/1-2. Köt. 1848-1892. Szerk. Kosáry Domokos, Németh G. Béla. Budapest, 1985. Akadémiai K.
6. Batári Gyula: Folyóiratok, hírlapok gyűjtése. In: Antikvárium. 2000. dec. 1.évf. 1.sz. 6.p.
7. Magyar sajtóbibliográfia 1705-1849. Összeáll. V. Busa Margit. Bp., OSZK, 1986. 1-2.köt.
8. Magyar sajtóbibliográfia 1850-1867. A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent, valamint a külföldi hungarika hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Összeáll. Busa Margit. Bp., OSZK, 1996. 474 p.
9. Lakatos Éva: Sajtóbibliográfiák szemléje. In: Magyar Média. 2000. ősz. 1.évf. 3.sz. 88-96.p.;
10. [Páldy Róbert]: Tanácskozás a megyei sajtóbibliográfiákról. In: Könyvtáros. 1974. máj. 24.évf. 5.sz. 283-284.p.
11. K[ocsy] A[nikó]: „Hírlapörök a sajtókutatás szolgálatában. In: OSZK Híradó. 2000. 43.évf. 3.sz. 33.p.
12. ISDS útmutató. Párizs, UNESCO, 1973. máj. 9. Az eredeti SC/WS/538. sz. angol nyelvű dokumentum fordítása. Készült az OSZK Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusában, 1974. 9. p.
13. Verny [Veredy] Gyula: A forradalom dokumentációja készül a Széchényi Könyvtárban. In: Magyar Függetlenség. 1956. nov.3. 1.évf. 6.sz. 2.p.
14. Darabos Pálné: A periodikumok rekatalogizálása. In: OSZK Híradó. 1992. 35.évf. 7/8.sz. 5-7.p.
15. Kocsy Anikó: Periodika-feldolgozás a magyar nemzeti könyvtárban. Bp., OSZK, 1999. 76. p. (Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei 13.)
16. MSZ 3424/2-82 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok. Magyar Népköztársasági Országos Szabvány. A jóváhagyás időpontja: 1982. jún.18. A hatálybalépés időpontja: 1983. jan.1. 83.p.

Felsőges Császárné és Apostoli Király különös
 Afiszonyunknak engedelmével,
A Magyar
 1780.
Hírmondó.
 csiztendőbenm.

Böldog Afiszony Havának első napján,
 Szombatonn költ.

ELSŐ LEVELE.

Szokások a hírtöröknak, hogy új csiztendőkör holmi kö-
 szöntésekkel kezdjék-el leveleket. Ezt a szokást a
 Magyar hírmondó talám nem fogja mindenkor kö-
 vetni: mivel a felettebb való hálakodást nem kedvelli
 a mostani világ. — De tsak ugyan most leg-először, úgy
 tettzik, az illendőség-is meg-kívánja, hogy érdemlett
 tisztelet-tétellel köszönjön-bé Felsőges, Méltóságos, Tisz-
 teletes, Tekéntetes, Nemzetes, Vitéz és Érdemes Jó-
 akaróinál.

Bétsöbe emelkedvén, leg-először uralja KIRÁLYJÁT:

Térd s fő hajtvá egész szívvel hálálja kegyelmét;
 Mert, ha mi hasznot hajt, tsak néki köszönheti létét.

Országglásának már hull csiztendöje kétszer

Múlt: de ezerfzer ezernyi ezer jó-töte te hozzád,

Édes Hazám! ki ne kívánná, hogy még leg-alább-is

Negyvenfzer légyen, míg él, újulta időnek!

JOSEFET a TSÁSZÁRT s hadait fenn tartsa szerezte!

Menj Olasz országban tova, s tégy idézletet ott-is:

Áldja Florentza, hazánk módod rendbéli Reményit

A

THE-

A Magyar Hírmondó első számának címlapja